

Не так часта ў краіне праводзяцца археалагічныя раскопкі, тэрыторыя якіх складае адразу некалькі гектараў. Гэта вельмі вялікі клопат для даследчыкаў: трэба падрыхтаваць план, знайсці каманду і неабходнае фінансаванне. Але раскопкі — магчымасць выявіць унікальныя артэфакты, якія змогуць унесці карэктывы ў гісторыю.

Сёлета такім аб'ектам стала старажытнае гарадзішча першабытнага чалавека каля вёскі Обчын Любанскага раёна, дзе археолагамі ўсяго за два месяцы была даследавана плошча ў тры тысячы квадратных метраў і выяўлены таямніцы. Карэспандэнт "К" пасляшаўся даведацца пра знаходкі ў кіраўніка экспедыцыі Зоі Харытановіч, навуковага супрацоўніка аддзела археалогіі першабытнага грамадства Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, якая днямі вярнулася з палявых даследаванняў.

Як аказалася, гэты археалагічны помнік быў вядомы яшчэ з пачатку XX стагоддзя. Па словах Зоі Харытановіч, у 1920-х па ўсіх раённых школах рассылілі так званыя апытальныя лісты — анкеты, якія да сёння захаваліся ў архіве. У адной з такіх анкет і зафіксаваны археалагічны помнік "Ра-чэнь" — па назве вёскі, што за два кіламетры ад Обчына. Цікава, што разам з гэтым была зафіксавана і легенда: мясцовыя жыхары верылі, што па начах на тэрыторыі гэтага помніка свеціцца маленькія агеньчыкі, і калі не спалохацца ды падксіці да іх, то яны падкажуць, дзе схаваны скарб.

Пакуль жа шлях да сапраўдных скарбаў — унікальных артэфактаў мінуўшчыны — падказвае адмысловая тэхніка для археалагічных даследаў. Дарэчы, прычына, па якой толькі цяпер было вырашана грунтоўна вывучаць аб'ект, традыцыйная для нашага часу: выратавальныя раскопкі. Справа ў тым, што на тэрыторыі Любанскага раёна плануецца ўзвесці гора-на-абагачальны камбінат калійных солей. Высветлілася, што зона будаўніцтва закранае старажытнае гарадзішча каля вёскі Обчын, якое ўваходзіць у Спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей.

У такой сітуацыі ў адпаведнасці з заканадаўствам прадпрыемствы "Славкалі" і "Белгорхімрам" прафінаансавалі пра-
Кастусь Антановіч. Скіфы ў Любані: новыя таямніцы

дзенне археалагічных раскопак на ўсёй плошчы помніка. Як адзначыла Зоі Харытановіч, работы на аб'екце распачаліся яшчэ напрыканцы лета, калі быў зроблены агляд мясцовасці і закладзены некалькі шурфоў. Поўнамаштабныя ж раскопкі стартвалі толькі ў кастрычніку і доўжыліся амаль два месяцы, якраз да снегападаў.

На ўзгорку ля возера

Што ж уяўляе з сябе гэтае старажытнае гарадзішча? Як выявілася пад час раскопак, вакол помніка знаходзіцца вялізны тарфянік: гэта сведчанне таго,

Скіфы ў Любані: НОВЫЯ ТАЯМНІЦЫ Некалькі гектараў ля адкрыццяў археолагаў

што ў даўнія часы тут было возера, якое пазней ператварылася ў балота і ўрэшце цалкам высохла.

Па словах Зоі Харытановіч, гарадзішча размяшчалася на самай высокай кропцы мясцовасці. Яно было пабудавана на выцягнутай пясчанай дзюне, дзе нашы прашчурны пабудавалі абарончы вал — вялізны земляны насып, які абкружае пляцоўку па перыметры. Цікава, што, па пра-
пярэдніх прагнозах, гарадзішча датавалася эпохай ранняга жалезнага веку і адносілася да мілаградскай культуры.

Але раскопкі трохі адкарэкціравалі даныя. У прыватнасці, на помніку не было выяўлена ніводнага кавалка старажытнага жалеза. Разам з тым, знойдзены каменныя і бронзавыя ўпрыгожванні ды прылады працы. Гэта сведчыць пра тое, што помнік быў заселены і існаваў да таго часу, як людзі ў гэтай мясцовасці пачалі вырабляць жалеза.

На жаль, культурны пласт аказваўся не насычаны артэфактамі мінуўшчыны. Сёлета на аб'екце выяўлена вельмі мала знаходак, у тым ліку — даволі распаўсюджанай на аналігічных старажытных пасяленнях керамікі. У той жа час, на раскопках гэтага гарадзішча апісана вельмі шмат аб'ектаў: рэшткі ям, западзін, ступавых ямак. Гэта прымусіла гісторыкаў звярнуцца да еўрапейскага досведу ў справе раскопак. Пашкоджаная частка пласта здымалася з выкарыстаннем цяжкай тэхнікі, у прыватнасці, экскаватара з шырокім каўшом. Пасля гэтага ішлі рабочыя і акуратна зачышчалі пласт, каб

га пласта там нібыта кансерваваліся. Што ж да нашага гарадзішча, то толькі ў адной з траншэй было больш за семдзесят падобных аб'ектаў. Але самае цікавае, што знойдзена на гэтым помніку, — рэшткі ўнутрывальных канструкцый — перапаленыя бярвенні, якія складалі аснову насыпу вала. Калі гісторыкі правялі разборку, высветлілася, што існавалі тры ўзроўні, або, лепш сказаць, перыяды пабудовы гэтых канструкцый.

На думку Зоі Харытановіч, гэта азначае, што гарадзішча зведала як мінімум тры напады. У прарэзцы валоў

Што ж да цікавых знаходак асобных прадметаў, дык варта адзначыць невялікую бронзавую шпілку кіяпадобнай формы. Яна мае вельмі спецыфічны выгляд, які раней сустракаўся на тэрыторыі Беларусі толькі ў трох месцах — каля вусця Бярэзіны. Пры гэтым аналагі бронзавай шпілкі ў свой час былі знойдзены на ўкраінскіх гарадзішчах мілаградскай і высокай культур. Самае галоўнае, што гэтае невялічкае ўпрыгожанне дазваляе дакладна датаваць любанскае гарадзішча, якое існавала 2700—2600 гадоў таму.

Але чаму культурны пласт надта бедны на знаходкі? Гэта, па словах Зоі Харытановіч, можа тлумачыцца тым, што гарадзішча выкарыстоўвалася ў якасці сховішча — месца, дзе можна ўратавацца пад час нейкай пагрозы. Справа ў тым, што побач маецца яшчэ некалькі гарадзішчаў, на якіх выяўлена значна больш знаходак. Адно з іх знаходзіцца літаральна за два кіламетры ад Обчына.

Працяг — вясной

Раскопкі на Любаншчыне пастрыялі выяўленню не столькі новых артэфактаў першабытнай гісторыі, колькі новых... загадак, адказы на якія гісторыкі пастрабуюць атрымаць ужо вясной наступнага года. Тым больш, засталася недаследаванай тэрыторыя плошчай у дзесяць квадратных кіламетраў. Да прыкладу, пакуль не зафіксавана ніякіх следоў тых, хто дзве з паловай тысячы гадоў таму знішчыў гарадзішча. На некаторых помніках мілаградскай культуры знаходзілі артэфакты, звязаныя са скіфамі: адметныя наканечнікі стрэл і рэшткі мячоў. Магчыма, у той час меліся сутыкненні з гэтымі жыхарамі стэпаў, але ці даходзілі апошнія да тэрыторыі сучаснай Любані? Пытанне гэтае — адкрытае.

Налета плануецца яшчэ тры прарэзкі вала. Магчыма, атрымаецца знайсці ўваход у гарадзішча, ці нават браму. Для гэтага вырашана прыцягнуць валанцёраў, студэнтаў ды школьнікаў. Будзе прадоўжана супрацоўніцтва і з мясцовымі меліяратарамі. Па словах Зоі Харытановіч, важна тое, што мясцовыя жыхары зацікаўлены ў знаходках. Але ці не самы зацікаўлены ў раскопках музей — мясцовы краязнаўчы. Справа ў тым, што ўсе знаходкі, выяўленыя на аб'екце, будуць перададзены ў гэтую ўстанову і стануць часткай пастаяннай экспазіцыі.

Кастусь АНТАНОВІЧ

На здымках: пад час раскопак на Любаншчыне.

зафіксаваць усе знойдзеныя аб'екты. Усяго былі зроблены дзве вялікія траншэі, якія цалкам перасякалі помнік, пры гэтым заходняя частка траншэй прарэзала вал, а таксама распачаліся работы на вялікім раскопе ў паўночна-заходнім сектары гарадзішча.

Узнавіць па вуглях

Асноўную ўвагу археолагі надавалі даследаванню менавіта гэтых аб'ектаў. Справа ў тым, што любяныя ямы, рэшткі жылля — гэта ўмоўна закрытыя комплексы. І ў выніку, калі жылло разбуралася, рэшткі культурна-

выяўлена шмат бярвенняў, якія дазваляюць узнавіць канструкцыю асновы гэтага вала. Адметна, што для дадзенага перыяду гісторыі такіх добра захаваных канструкцый у нашай краіне пакуль не знойдзена. Можна ўтвўнена сцвярджаць, што першапачаткова прашчурамі было пабудавана дзве сцяны, паміж якімі засыпаўся пясок ці гліна. Ужо на аснове гэтых сцен насыпалі вал. Тое, што добра захавалася перапаленае дрэва, дазваляе спадзявацца, што ў перспектыве можна будзе датаваць усе выяўленыя ўзроўні пабудовы вала. Так, ужо зараз адбываецца вугляродны аналіз выяўленых фрагментаў драўніны.